

ПЕДАГОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

У статті висвітлюються питання вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя до спрямування процесу соціалізації учнів початкових класів, конкретизуються деякі інноваційні підходи в означеному аспекті діяльності, розглядається спецкурс «Вчитель початкових класів як фактор позитивної соціалізації дитини», окреслено методичні орієнтири щодо використання ресурсів педагогічної практики майбутніх класоводів у забезпеченні успішної соціалізації школярів.

Ключові слова: соціалізація, соціалізація молодшого школяра, спрямування процесу соціалізації, професійна підготовка майбутнього вчителя.

В статье освещаются вопросы усовершенствования профессиональной подготовки будущего учителя относительно направленности процесса социализации учащихся начальных классов, конкретизируются некоторые инновационные подходы в затронутом аспекте деятельности, рассматривается спецкурс «Учитель начальных классов как фактор положительной социализации ребёнка», очерчены методические ориентиры относительно использования ресурсов педагогической практики будущих классоводов в обеспечении успешной социализации учеников.

Ключевые слова: социализация, социализация младших школьников, направленность процесса социализации, профессиональная подготовка будущего учителя.

The article considers the questions of improving the professional preparation of future teacher to the direction of the socialization process of younger schoolchildren, detailed some innovative approaches in raised aspects of the work, represents special course «The teacher of elementary school as factor of positive socialization of child», outlined methodical guidances to the use resurses of pedagogical practice of future class teacher in the ensuring successful socialization of schoolchildren.

Keywords: socialization, socialization of younger schoolchildren, direction of the socialization process, professional preparation of future teacher.

Постановка проблеми. З урахуванням процесів, що відбуваються в соціально-економічній сфері в Україні, однією з актуальніших проблем системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства визнано соціалізацію учнівської молоді. Насамперед, це стосується учнів саме молодшого шкільного віку, які розпочинають систематизоване навчання в межах школи першого ступеню і мають пристосуватися до нової ситуації розвитку. Отже, зростає соціальне замовлення на вчителя, який має бути не лише здатний до успішної фахової діяльності, а й в її контексті виконувати відповідні соціалізуючі функції та спроможного забезпечити позитивну соціалізацію молодшого школяра. А все це потребує інноваційних підходів та вдосконалення процесу підготовки студентів до педагогічного спрямування соціалізації молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукового фонду з вище окресленої проблеми засвідчує, що ідеї стосовно інноваційних підходів та вдосконалення процесу підготовки вчителя до соціалізації учнів містяться не лише у доробку таких видатних педагогів-класиків, як А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського, К.Д.Ушинського, а й у сучасних дослідників – Г.Андреевої, І.Беха, Н.Бібік, Ю.Богінської, Л.Варяниці, В.Іванова, І.Зверевої, А.Капської, О.Карпенко, Л.Коваль, С.Курінної, Т.Кравченко, Н.Лавриченко, Л.Міщик, А.Мудрика, Н.Огренича, Р.Пріми, О.Савченко, О.Якуби та ін. Вивчення науково-педагогічної літератури свідчить, що під соціалізацією здебільшого розуміють процес перетворення людини у повноцінного члена суспільства, який відбувається під стихійним впливом соціального середовища і спеціально організованої, свідомо спрямованої виховної роботи. Успішною соціалізацією може вважатися ефективна адаптація людини до суспільства й водночас здатність певною мірою протистояти всьому тому, що заважає її

саморозвитку й самоствердженню [1, с. 19]. Таким чином, принципово важливо, щоб процес соціалізації, зокрема молодших школярів був педагогічно спрямованим.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні ключових питань актуальної проблеми сьогодення – соціалізації молодших школярів та у окресленні деяких інноваційних аспектів підготовки майбутніх вчителів до педагогізації означеного процесу.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація у сучасній педагогічній науці здебільшого трактується як процес і результат засвоєння та наступного активного відтворення індивідом соціального досвіду, включення індивіда в соціальні стосунки.

Останнім часом все частіше соціалізація розглядається як двосторонній процес. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, входячи в соціальне середовище, в систему соціальних зв'язків, а з іншого – в процесі соціалізації він активно відтворює систему соціальних зв'язків за рахунок активного входження в середовище. Цей підхід акцентує увагу на тому, що людина в процесі соціалізації не тільки збагачується досвідом, але й реалізує себе як особистість, впливаючи на життєві обставини, на людей [2, с. 6].

В молодшому шкільному віці особливістю розвитку особистості є зміна її соціальної позиції, адже дитина приступає до систематичного учіння, стає членом шкільного і класного колективів. І головним завданням вчителя стосовно молодшого школяра в цей період полягає в тому, щоб сформувати у нього позицію учня, підвести його до розуміння й усвідомлення нових обов'язків [3, с. 137]. Отже, найбільш результативно вплинути на творчий розвиток, становлення особистості молодшого школяра, його інтересів, цінностей, ідеалів, отже, на процес його соціалізації, може саме вчитель початкових класів. Тому нагальною потребою сьогодення стає соціально-педагогічна вимога до якісного оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів в умовах вищої педагогічної школи, зокрема, в аспекті його компетентного втручання у процес соціалізації молодших школярів. З метою підготовки майбутніх учителів у досліджувальному аспекті ми розробили й запровадили тематичний спецкурс «Вчитель початкових класів як фактор позитивної соціалізації дитини» за вимогами кредитно-модульної системи.

Пропонований спецкурс спрямований на оптимізацію підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціалізації молодших школярів як до важливішої складової навчально-виховного процесу в сучасній загальноосвітній школі. Його зміст поглиблює наукові уявлення студентів про педагогічну сутність поняття «соціалізація молодшого школяра», вдосконалює професійну компетентність майбутніх фахівців в окресленому аспекті, сприяє формуванню у студентів переконань щодо особистісно-професійної причетності й відповідальності за позитивну соціалізацію учнів.

Метою спецкурсу є системний вплив на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до педагогічного спрямування соціалізації молодших школярів. Завдання спецкурсу: 1) систематизувати наукові знання студентів щодо педагогічної сутності феномена «соціалізація молодшого школяра»; 2) активізувати інтерес студентів до соціалізуючих функцій учителя школи першого ступеня; 3) розвивати професійну компетентність майбутніх фахівців в аспекті спрямування процесу соціалізації молодших школярів через задіяність ресурсів навчально-виховного процесу вищої школи; 4) сприяти формуванню у майбутніх учителів переконань щодо особистісно-професійної відповідальності за процес позитивної соціалізації школярів.

Навчальний курс «Вчитель початкових класів як фактор позитивної соціалізації дитини» містить, крім пізнавального матеріалу, також і практичні завдання різного рівня, різноманітні форми контролю і самоконтролю. Програма спецкурсу розрахована на 36 годин, із них лекцій – 8 годин, практичних занять – 10 годин, самостійної роботи – 10 годин, індивідуальної роботи – 8 годин (див. табл.1).

Програма включає два змістових модулі.

Змістовий модуль I. Соціалізація дитини молодшого шкільного віку як педагогічна проблема

Тема 1. Психолого-педагогічна сутність поняття «соціалізація особистості»

Сутність понять «соціалізація», «соціалізація особистості». Співвідношення понять «соціалізація» і «виховання», «соціалізація» і «соціальне виховання», «соціалізація» і

«розвиток особистості». Основні підходи щодо соціалізації особистості. Різновиди соціалізації. Засоби та механізми соціалізації. Етапи соціалізації.

Тема 2. Узагальнена характеристика факторів формуючого впливу на соціалізацію молодших школярів

Класифікація факторів соціалізації особистості. Мега- та макрофактори соціалізації особистості. Мезофактори соціалізації молодших школярів. Роль мікрофакторів у соціалізації особистості. Сім'я як інститут соціалізації особистості дитини. Група однолітків як чинник соціалізації учнів. Школа як фактор соціалізації школяра та роль учителя в означеному процесі.

Тема 3. Особливості соціалізації сучасної дитини молодшого шкільного віку

Молодший школяр та особливості його соціалізації. Виховання як компонент соціалізації особистості. Соціальне виховання молодших школярів. Соціальний досвід учня як результат його соціалізації. Основні сфери соціалізації особистості. Позитивна «Я-концепція» – важлива умова соціалізації дитини.

Таблиця 1.

Узагальнена характеристика залікового кредиту зі спецкурсу

№ за/п	Тема	Кількість годин			
		Лекції	Практичні заняття	Самост. роб.	Інд. роб.
Змістовий модуль 1. Соціалізація дитини молодшого шкільного віку як педагогічна проблема					
1.	Психолого-педагогічна сутність поняття «соціалізація особистості»	2	2	2	
2.	Узагальнена характеристика факторів формуючого впливу на соціалізацію молодших школярів	2	2	2	
3.	Особливості соціалізації сучасної дитини молодшого шкільного віку	2			2
Змістовий модуль 2. Університетська професійна підготовка майбутнього вчителя та його особистісно-професійне самовдосконалення в ракурсі педагогічного спрямування соціалізації молодших школярів					
4.	Обізнаність у творчому досвіді вчителів-практиків як передумова професійної компетентності фахівця щодо педагогічного спрямування соціалізації молодших школярів	2		2	2
5.	Методи педагогічного спрямування соціалізації молодших школярів		4	2	2
6.	Педагогізація сім'ї як важлива передумова результативності спрямування процесу соціалізації дитини молодшого шкільного віку		2	2	2
Разом: 36 годин		8	10	10	8

Змістовий модуль II. Університетська професійна підготовка майбутнього вчителя та його особистісно-професійне самовдосконалення в ракурсі педагогічного спрямування соціалізації молодших школярів

Тема 4. Обізнаність у творчому досвіді вчителів-практиків як передумова професійної компетентності фахівця щодо педагогічного спрямування соціалізації учнів молодшого шкільного віку

Педагогічний досвід та його класифікація. Передовий педагогічний досвід, його ознаки. Методика вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду. Форми і методи вивчення ППД. Критерії ППД. Рекомендації з узагальнення передового досвіду.

Тема 5. Методи педагогічного спрямування соціалізації школярів

Інтерактивні методи педагогічного спрямування соціалізації школярів під час їх навчання. Сутність і види інтерактивних методів спрямування процесу соціалізації молодших школярів у навчальній діяльності. Методи опрацювання дискусійних питань. Застосування інтерактивних методів навчання як один із шляхів підвищення ефективності уроку. Створення «ситуації успіху» в навчальній діяльності молодших школярів.

Тема 6. Педагогізація сім'ї як важлива передумова результативності спрямування процесу соціалізації дитини молодшого шкільного віку

Роль сімейного виховання у соціалізації молодшого школяра. Умови успішного виховання дітей у сім'ї. Труднощі й недоліки сімейного виховання. Взаємодія школи й сім'ї у вихованні молодших школярів. Основні форми роботи вчителя початкових класів з

батьками: індивідуальні, групові, колективні. Види батьківських зборів. Методика підготовки та проведення батьківських зборів. Педагогічний всеобуч батьків.

Вагомим компонентом системи професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, а саме готовності до соціалізації молодших школярів є також педагогічна практика студентів, яка посідає важливе місце у процесі формування особистості педагога. Цій проблемі присвячено праці Ф.Н. Гоноболіна, О.І. Щербакова, Е.А. Гришина, Н.В. Кузьміної, В.О.Сластьоніна, Л.Ф. Спіріна та ін. Педагогічна практика є суттєвою складовою навчально-виховного процесу. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їх практичною діяльністю, сприяє формуванню творчого ставлення студентів до педагогічної праці, визначає ступінь професійної здатності та рівень педагогічної компетентності.

Важливою ділянкою педагогічної практики є виконання творчих завдань, включення студентів у навчально-дослідну роботу, що полегшує пристосування їх до умов роботи в школі. На прикладі поглибленого аналізу однієї з педагогічних проблем студенти легше включаються в багатоплановий педагогічний процес, розуміючи внутрішні механізми вирішення реальних виховних ситуацій. Виконання творчої роботи сприяє формуванню комплексу вмінь – обрати проблему, сформулювати завдання, визначити їх місце в ієрархії виховних цілей, обґрунтувати шляхи розв'язання, дати аналіз з науково-теоретичних позицій. Творчі роботи студентів стимулюють дослідницький підхід до професійної діяльності. Як правило, про найцікавіші і найзначніші результати цієї роботи студенти доповідають на заключних (підсумкових) конференціях.

Індивідуальні завдання для студентів взагалі повинні враховувати конкретні умови освітнього закладу з метою глибокого й усебічного вивчення питань зі спеціальності, а також із вивчення й упровадження передового педагогічного досвіду; проведення виховної роботи, виконання громадських доручень. Важливо, щоб навчально-виховна робота студентів з молодшими школярами насамперед сприяла соціалізації учнів. У зв'язку з цим ми пропонуємо студентам-практикантам такі види індивідуально-творчих завдань: визначте шляхи і засоби позитивної соціалізації учнів; охарактеризуйте шляхи розвитку інтересу учнів до навчальної діяльності; розробіть програму для діагностики пізнавальних інтересів молодших школярів, проведіть цю діагностику та проаналізуйте результати; дайте психолого-педагогічну характеристику особистості обраного з класу молодшого школяра; за допомогою тесту «Малюнок сім'ї» визначте, чим живе дитина, що її турбує, чи комфортно їй у сім'ї, як вона ставиться до рідних; визначте рівень шкільної мотивації першокласників за допомогою анкетування та прокоментуйте результати; виявіть рівень сформованості в учнів «Я-концепції»; розробіть систему ігрових технологій тощо.

Висновки. Отже, розглянутий спецкурс «Вчитель початкових класів як фактор позитивної соціалізації дитини» та представлені методичні орієнтири щодо використання ресурсів педагогічної практики майбутніх класоводів у забезпеченні позитивної соціалізації школярів підтверджують актуальність окресленої проблеми дослідження.

Перспективи подальшого наукового пошуку ми пов'язуємо із удосконаленням системи формування в майбутніх учителів готовності до спрямування процесу соціалізації молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Т. В. Сутнісні характеристики соціалізації // Педагогіка і психологія. – № 3 (56). – 2007. – С. 11-19.
2. Мудрик А.В. Социализация и «смутное время». – М.: Знание, 1991. – 80 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання. – К.: Либідь, 2003. – С. 137-148.

Рецензент: д. пед. н., доц. Щербяк Ю. А.